

TUDOREL BADEA BUTOI
LUMINIȚA GEORGETA NICOLAE * DOINEL DINUICĂ
DAN VOINEA * CONSTANTIN ZĂRNESCU
VALENTIN IFTENIE * IOANA TEODORA BUTOI
ALEXANDRU BUTOI * MANUELA CRISTINA PRODAN

VICTIMOLOGIE

(Curs universitar)

(perspective juridică, socio-psihologică și medico-legală
asupra cuplului penal victimă-agresor)

CUPRINS

Introducere	11
--------------------------	-----------

PARTEA I

Capitolul 1

Victimologia - o provocare exigentă în algoritmul înfăptuirii actului de justiție

1.1. Scurt istoric	13
1.2. Noțiuni introductive, puncte de vedere, accepțiuni	17
1.3. Definiții și comentarii - clarificări conceptuale și terminologie	21

Capitolul 2

Noțiuni strict juridice din perspectiva cuplului penal agresor- victimă

2.1. Infracțiunea - trăsături constitutive	29
2.2. Fapta să prezinte pericol social	30
2.3. Fapta să fie săvârșită cu vinovăție	30
2.4. Fapta să fie prevăzută de legea penală	33

PARTEA a II-a

Capitolul 3

Infractorul (psihologie, comportament, personalitate)

3.1. Infractorul ca „personalitate” - perspectiva psihologiei judiciare asupra personalității criminale	35
3.2. Particularități psihice și disfuncții criminogene ale „personalității infractorului.....	36
3.3. Personalitate - personalitate criminală (comentarii, interpretări, definiții, puncte de vedere, accepțiuni)	45
3.4. Disfuncții criminogene ale personalității (discernământul vis-à-vis de responsabilitatea penală)	52
3.5. Perspectiva etiologică asupra comportamentului infracțional (trecerea la act) paradoxul criminal - H.J. Eysenck; ecuația personală a trecerii la act (pragul delinvențial); legea secvenței temporare - O.H. Mawrer; nucleul personalității criminale - Jean Pinatel	57

Capitolul 4

Psihologia infractorului din perspectiva declanșării și consumării actului infracțional (fazele actului infracțional, mecanisme conflictuale, împrejurări favorizante, implicațiile factorului emoțional-afectiv)

Secțiunea a

4.1. Personalitatea în situația conflictuală concretă (act, situație, personalitate, conformism, devianță, aberanță).....	65
4.2. Comportament versus norme	66
4.3. Reprobarea morală sau coerciția.....	67
4.4. Ereditate - mediu - criminogeneză.....	67
4.4.1. Concepția modernă asupra eredității	68
4.4.2. Concepția modernă asupra mediului	70
4.4.3. Învățarea.....	72
4.4.3.1. Învățarea reflex-condiționată clasică.....	72
4.4.3.2. Învățarea reflex-condiționată skinneriană	72
4.4.3.3. Învățarea prin imitație	72
4.4.3.4. Efectul premial și de întărire prin învățare	72
4.4.3.5. Fixarea anormală.....	73
4.4.3.6. Conduita morală impusă pe cale reflex- condiționată	73
4.4.3.7. Imitația ierarhică	73
4.4.3.8. Fazele actului infracțional	74
4.4.3.9. Considerații etiologice asupra mecanismului conflictual - explicații asupra ponderii împrejurărilor favorizante și a factorului emoțional-afectiv în declanșarea infracțiunilor	77
4.4.3.10. Clasificarea principalelor tipuri de procese cauzale în:.....	81

Secțiunea b

4.4.4. Tipologizare și portretizare a infractorului.....	83
4.4.5. Psihologia infractorului după comiterea faptei (aspecte comportamental - atitudinale)	89
4.4.5.1. Tendința de a se sustrage identificării, învinuirii și sanctiunii - derutarea cercetărilor	89
4.4.5.2. Psihologia alibiului.....	89
4.4.5.3. Distrugerea probelor. Înscenarea altor infracțiuni.....	89
4.4.5.4. Remușcări (muștrările de conștiință).....	90
4.4.5.5. Alte disfuncții și contradicții în tacticile de apărare ale infractorului	90
4.4.5.6. Psihologia unor moduri de operare distincte: infractori de ocazie și infractori din obicei.....	91

PARTEA a III-a

Respectarea drepturilor omului și cărți

Capitolul 5

Victima (victima și victimologia din perspectivă etiologică și juridică)

5.1. Subiecții pasivi ai infracțiunii	93
5.2. Victima, agresiunea, agresorul.....	96
5.3. Efecte și implicații psihologice ale actului agresional privind victima.....	102

Capitolul 6

Demers causal-etiologic pe terenul victimizării

Secțiunea a

6.1. Problematika „situației conflictuale” în algoritmul victimă - agresor	104
6.2. Cauze individuale	106
6.3. Cauze sociale	108
6.4. Cauze de mediu	111
6.5. Cauze culturale	114

Secțiunea b

6.6. Efectele și consecințele psihologice ale victimizării	115
6.6.1. Efecte individuale	115
6.6.2. Efectele sociale	117

Secțiunea c

6.7. Consecințe strict psihologice ale victimizării	119
6.7.1. Consecințe individuale	119
6.7.2. Consecințe sociale.....	125

Capitolul 7

Victima din perspectiva. Tratatelor penale

7.1. Victimele infracțiunilor de drept comun. Scurt istoric. Actualitatea în materie	127
7.2. Victima și urmărirea penală	132
7.3. Perspectiva exploratorie asupra psihologiei victimei (victima sursă de informații - versiuni, ipoteze și piste de lucru în direcția identificării agresorilor)	134
7.4. Tratatamentul psihologic al victimei în cursul urmăririi penale.....	136
7.5. Victima și judecata.....	139
7.6. Tratatamentul psihologic al victimei în cursul judecării.....	141
7.7. Victima ulterior judecării	144
7.8. Tratatamentul psihologic al victimei ulterior rezolvării judiciare a urmărilor victimizării	145
7.9. Exemplificări în materia aplicativ-pragmatică a victimologiei pe terenul răspunderii penale	146

7.9.1. Victimele accidentelor de muncă	146
7.9.2. Victimele accidentelor de circulație	152

Capitolul 8

Tipologia victimală, comportamente definitorii, conotații specifice

8.1. Sistematizări. Definiri tipologice. Categoriile de victime	157
8.2. Categoriile de victime. Particularități specifice	161

Capitolul 9

Victima din perspectiva gestului suicidal (proprio-victimizare).

Agresivitatea introproiectată

9.1. Definiri, puncte de vedere, clarificări conceptuale terminologice	188
9.2. Teorii explicativ-etologice (demers cauzal, tipologii secundare)	189

Capitolul 10

Victima în dinamica infracțională (cuplul penal victimă-agresor)

10.1. Potențial de receptivitate victimală	197
10.2. Cuplul penal victimă – agresor (victima postvictimizare)	199

PARTEA a IV-a

Capitolul 11

Victima din perspectivă preventiv-protectivă

11.1. Victimele societății	203
11.2. Asistența victimiară	204
11.3. Victima din perspectivă preventiv-protectivă	208
11.4. Psihologia și prevenirea efectelor victimizante ale acțiunilor omenești	211
11.5. Abordarea preventiv-protectivă individuală	212
11.6. Abordarea preventiv-protectivă colectivă	216
11.7. Potențialul justiției restaurative în sistemul penitenciar	220

Bibliografie	247
---------------------------	------------

Victimologia - o provocare exigentă în algoritmul înfăptuirii actului de justiție

1.1. Scurt istoric

Considerațiile de ordin victimologic care „cercetează relațiile dintre criminal și victima sa” aparțin avocatului român **Bcniamin Mendelsohn**.

B. Mendelsohn supune analizei raportul infractor - victimă începând din anul **1937** și apreciază că reacția victimei la actul agresional este dependentă de potențialul de receptivitate al victimei, diferit de la individ la individ, fiind condiționat de vârstă, sex, grad de cultură și inteligență, aspect bio-psihic, grad de obișnuință față de pornirile agresive, stabilitate sau instabilitate.

Clasifică victimele astfel: victimă total nevinovată (pruncuciderea), victimă mai puțin vinovată decât criminalul (ignoranța, imprudența), victimă tot atât de vinovată ca și criminalul (provocatoare), victimă total vinovată (stimulatoare, agresoare), victimă înnăscută.

Observația și măsurarea comportamentului concret al victimei, întreprinderea raporturilor cu infractorul și cu mediul social reprezintă adevăratul obiect de cercetare al victimologiei.

Profesorul german de drept penal **Hans von Hentig (1887-1974)**, în volumul „The criminal and his victim“, apărut în **1984**, a analizat fenomenul concret stabilind prenoțiuni și concepte utilizate în victimologie, evidențiind posibilitățile de interacțiune dintre infractor și victimă, precum și rolul victimei în desfășurarea activității infracționale.

Hans von Hentig propune următoarea clasificare a victimelor: victime izolate de ansamblul organizării vieții și activității sociale: străinii, marginalizații social, persoanele abandonate, inadaptații psiho-biologic la un anumit regim de viață (solitarii și melancolicii), victime generate de neliniștea vitală individuală (caracterizate printr-o necesitate internă de acțiune și stabilitate psiho-socială), victime fără rezistență acțională (de regulă, în perioada pubertății sau a senilității).

Sintetizând rolul factorilor fiziologici în producerea victimizării, **Hans von Hentig** stabilește următoarea structură a victimelor: victime predestinate

ereditar, victime recidiviste, victime neputincioase, victime false, victime imune, victime care devin infractori, disperatei, tinerii, femeile, handicapatii mintali, emigrantii, minoritatile, oamenii fara cultura, oprimatei, iresponsabilii, turmentatii.

Punand in evidenta rolul unor elemente situationale, **Hans von Hentig** elaboreaza o noua clasificare a victimelor:

- victime nevârstnice (posibilitatea victimizării prin reducerea reacțiilor și conduitelor de apărare, sub forma abuzului și hărțuielii sexuale, a răpirii, a cerșetoriei);
- victime femei (se creează o dependență între determinarea biologică a femeii lipsită de posibilitatea unei apărări dinamice și agresivitatea criminalilor motivată sexual sau material);
- victime vârstnice, dependenții de alcool și stupefiante (neadaptarea comportamentului la solicitările ce-i sunt adresate de realitatea ambientală);
- imigranții (rolul adaptiv al psihicului este redus prin lipsa unei adecvări reale de ordin comunicațional care să asigure obținerea unui echilibru optim al personalității);
- etnicii (dificultatea formării unor comportamente care să corespundă unui grad de solicitări sociale);
- indivizii normali, dar cu o inteligență redusă (sunt lipsiți de capacitatea de a anticipa rezultatele acțiunilor desfășurate, în raport cu influențele mediului);
- indivizii temporar deprimați (prezența scopului în plan mental este redusă datorită lipsei de voință și a sentimentului de inferioritate);
- indivizii achizitivi (starea de relaționare cu mediul este determinată de modul în care individul realizează venituri substanțiale, prin absolutizarea nevoii de a realiza profituri în funcție de contextul în care apare orice posibilitate);
- desfrânații și destrăbălați! (rămân inerți la regulile sociale și morale, prezentând tulburări legate de structura sistemului comportamental și chiar nervos);
- singuraticii (modificarea comportamentului prin absolutizarea izolării în interpretarea tuturor proceselor psihice);
- chinătorii (depășirea limitelor unei comportări normale, prin participarea la un flux de fapte psihice prin care denaturează regulile și raporturile interindividuale);
- indivizii „blocați și cei nesupuși” (își elaborează un anumit model comportamental individual și, în momentul apariției unor contradicții acceptă soluțiile unor infractori sau datorită psihicului lor nu se vor lăsa victimizați).

În perioada 1947-1961, Școala de la Mainz dezvoltă caracteristicile victimale, conținutul specific al individualității victimale, esența etică a conflictului agresional deprins din acțiunile comunității, necesitatea reintegrării sociale a victimei, cercetarea caracteristicilor infractorilor.

În anul 1961, **Filippo Gramatica**, în volumul „Principi di Difesa Sociale”, elaborează profilaxia victimală după gradul de victimizare și capacitatea de recuperare individuală, restabilirea unor relații sociale și a interacțiunii stabilite cu comunitatea.

În anul 1966, **E.A. Fatah**, în studiul „Quelques problemes poses a la justice penale par la victimologie”, evidențiază modul în care actul agresional exercită o presiune constantă și puternică asupra victimei, obligând-o să participe în orice mod la derularea actului agresional, devenind: victimă participantă, victimă latentă, victimă predispusă, victimă provocatoare, victimă neparticipantă.

În 1970, **Thorsten Sellin** și **Marvia Wolfgang** în volumul „The Resurement of Delinquency”, consideră că există următoarele tipuri de victimizare:

- victimizarea primară (reprezintă urmarea oricărei agresiuni îndreptată împotriva unei victime);
- victimizarea secundară (are în vedere situațiile de păgubire a unor societăți comerciale);
- victimizarea terțiară (privește delictele care au ca obiect conviețuirea socială sau administrația publică);
- participarea mutuală (vizează adoptarea de către victimă fie a unei maniere relativ pasive, fie a unei atitudini de păstrare „a secretului victimizării”);
- victimizarea juvenilă (este condiționată de caracteristicile reflectării factorilor perturbatori din mediul înconjurător, relația dintre victima minor și mediu fiind instabilă și situațională).

În 1973, în Israel, a avut loc primul Colocviu Internațional de Victimologie, subliniindu-se influențele criminologiei, psihologiei, psihanalizei privind comportamentul victimei, investigat și descris sub aspectul conceptelor de conștiință, trăire psihică, drepturi și obligații.

În anul 1976, în S.U.A., a fost organizat al doilea Simpozion Internațional de Victimologie, stabilindu-se obiectul și direcțiile de dezvoltare a victimologiei, fiind definită structura științei victimologiei, ca obiect distinct de criminologie.

De asemenea, s-a propus înființarea unor centre de cură pentru unele categorii de victime supuse agresării sexuale, atacului armat, unor violențe grave, acordarea unui sprijin social și adoptarea unor măsuri preventive pentru o anumită tipologie de victime. Ca urmare a simpozionului a fost înființată revista „Jurnalul internațional de victimologie”.

În 1977, criminologul american **Stephen Schafer** clasifică victimele după gradul de participare și de răspundere la producerea infracțiunii în:

- victime fără relații anterioare cu criminalul;
- victime provocatoare (gradul de responsabilitate este apreciat în funcție de provocarea conștientă sau inconștientă manifestată de victimă);
- victime incitative (victima inițiază și participă la declanșarea actului agresional);
- victime slabe sub aspect biologic (prin neputința biologică de a se împotrivi constrângerii agresorului);
- victime slabe sub aspect social (prin neasumarea responsabilităților sociale pentru a schimba ordinea acțiunilor sociale);
- victime politice;
- alte victime.

În cadrul celui de-al treilea Simpozion Internațional de Victimologie au fost precizate și definite conceptele de condiție și motivație existențială a victimei, metodele de cercetare în victimologie, tratamentul juridic, social, aplicat victimei, adoptarea unor măsuri adecvate pentru reintegrarea socială a victimei.

În anul 1985, criminologul **Vasile V. Stanciu** publică la Paris vol. „Les droites de la victime”, iar în vol. „Criminalitatea Parisului”, apărută în 1987, prezintă condițiile în care victima poate fi implicată în conflictul agresional.

Consideră că există victime prin definiție: săracii, bolnavii, bătrânii, imigranții, persoanele cu un instinct slab de conservare.

În 1988, **Wolf Moddendorf** prezintă gradul de implicare a victimei în activitatea economică și afectivă, clasificând victimele astfel:

- victima generoasă (infractorul pune accent pe naivitatea și disponibilitatea materială a victimei);
- victima „ocaziei bune” (infractorul oferă spre comercializare, la prețuri modice bunuri și valori sustrase sau devalorizate);
- victima afectivității și devoțiunii (apare în cadrul procesului afectiv și emoțional datorită tendinței de a crede că psihicul său se află în relație cu puterile supranaturale, astfel încât procedează la efectuarea de donații pentru purificare).

În anul 1988, psihologul român **Tiberiu Bogdan** editează, în colaborare, volumul „Analiza psihologică a victimei. Rolul ei în procesul judiciar”. Elaborează o viziune dinamică asupra conceptelor de victimă, victimizare, riscuri victimale.

În 1993, profesorul **Aurel Dineu** consideră în volumul „Bazele criminologiei”, că victimele pot iniția acte criminogene „care se integrează în concret, în procesul socio-uman cauzal la capătul căruia se comit și infracțiuni intenționale cu violență”.

În anul 1993, **Ion Gheorghiu-Brădet** publică volumul intitulat „Criminologia generală românească”, în care relevă cerința imperioasă a cunoașterii victimologiei, ca parte integrantă a criminalității.

Clasifică victimele astfel: victime care din naștere achiziționează maladii și traume care fac parte din zestrea ereditară; victime ale părinților și mediului familial; victime ale societății și organizării sale politice și juridice; victimele legii și puterii judecătorești; victimele terorismului și genocidului; victimele tehnicii avansate; victimele propriilor fapte dorite și nedorite.

În anul 1994, **Iancu Tănăsescu** publică volumul „Victima și agresorul”, în care prezintă comportamentul și raportul dintre victimă și criminal.

Tot în 1994, **Nicolae Mitrofan** și colab.¹ relevă particularitățile specifice ale următoarelor categorii de victime: femei, copii, persoane în vârstă, sinucigași. Cercetările efectuate au scos în evidență rolul victimei în descoperirea infractorilor prin evidențierea datelor referitoare la încadrarea juridică a faptei, la circumstanțele producerii acesteia, definirea personalității victimei.

În același an, psihologul **C-tin Păunescu** consideră că „atât momentul trecerii la act, cât și cel al declanșării sistemului de apărare sunt rezultatul unei ridicări a tensiunii agresivității, cauzalității acestora de la natura afectivă, actul agresional realizându-se în prezența factorilor de risc intrapersonali, conjuncturali și de mediu”.

În 1995, **Gheorghe Nistorescu** și **Costică Păun** evidențiază că până în prezent a fost neglijat aproape total studiul victimologiei, deși între făptuitor și victimă există relații complexe în producerea actului infracțional, neputând fi exclusă contribuția victimei din sfera unui model cauzal complex, precum și de la identificarea dimensiunii criminalității reale.²

1.2. Noțiuni introductive, puncte de vedere, accepțiuni

Conceptul de victimologie derivă din latină - „victima” și „logos” - și reprezintă știința victimei. În antichitate victima era considerată ființa vie sacrificată unei zeități. Astăzi, prin victimă înțelegem orice persoană umană

¹ Nicolae Mitrofan, Tudorel Butoi, Voicu Zdrengea, (operă comună) *Psihologia Judiciară*, Editura Șansa, București, 1992, citate selective din contribuția distinsului profesor, pg. 69-103.

² Se sesizează din ce în ce mai frecvent materializarea unei extrem de interesante observații în studii și cercetări ale unor autori de formație polițiști, ex. *Studiu victimologic*, comisar șef Nicolae Pescaru, S.C. Cuget liber Poligraf, S.A. Constanța 2003 - dezvoltând extrem de interesant algoritmul risc victimal - situație conflictuală; protecția multidimensională a victimei (terapeutică, psihologică, psihiatrică, juridică) etc.

care suferă direct sau indirect consecințele fizice, materiale sau morale ale unei acțiuni sau inacțiuni criminale”.

Noțiunea de victimă cuprinde unitatea sintetică a stării psiho-fizice și sociale a persoanei care, suferind o violență (psiho-fizică), va fi obligată să suporte regulile practice ale acesteia, după cum voința victimei va fi determinată sau influențată de actul de agresiune.

În literatura de specialitate s-au desfășurat o serie de dezbateri teoretice, în așa fel încât să poată fi precis conturată aria pe care o acoperă conceptul de „victimă”. Victima înseamnă întotdeauna ființa umană.

Astfel, dacă este evident că nu pot fi considerate drept victime obiecte distruse de răufăcători sau instituțiile prejudiciate de activitățile acestora, în ceea ce privește victima propriu-zisă, trebuie să o diferențiem de alte cazuri de persoane care, de asemenea, pot fi lezate în urma unor acțiuni infracționale sau de altă natură.

Victima este persoana care „fără să-și fi asumat conștient riscul, deci fără să vrea, ajunge să fie jertfită în urma unei acțiuni sau inacțiuni criminale”. De aceea, nu pot fi considerate victime cazuri precum:

- polițiști care, în îndeplinirea misiunilor, sunt răniți sau își pierd viața;
- luptători în confruntări militare;
- inițiatorul acțiunii criminale care își pierde viața în cazul legitimei apărări.

Încă în cadrul culturilor antice se întâlnesc preocupări față de victimă, atunci când exista un sistem de compensații și răscumpărări care acționau pentru revenirea la starea de echilibru a balanței dreptății. În cadrul evoluției sociale justiția va părăsi însă aceste forme incipiente pe măsura perfecționării ei, figura centrală devenind infractorul, victima trecând la marginea preocupărilor.

Tot mai mult forțele legii sunt îndreptate pentru depistarea și pedepsirea infractorului, victima având doar dreptul să se constituie parte civilă, situația sa fiind despărțită de cea a infractorului.

În perioada deceniului IV a secolului trecut se constată o serie de preocupări pentru readucerea victimei la locul pe care îl merită în preocupările justiției. S-a considerat că victimele sunt elemente valoroase de studiu, deoarece ele apar ca jumătate a „diadei” infractor - victimă.

Printre primii oameni de știință care s-au considerat ei înșiși „victimologi”, se numără B. **Mendelsohn** (1940), care a examinat în lucrarea sa rezistența oferită de victimele violului; Hans von Hentig (1948), care în „The criminal and his victim” s-a ocupat de vulnerabilitatea presupusă a unor categorii de indivizi, cum ar fi: cei foarte tineri, cei foarte bătrâni, imigranții recenți, membrii unor grupuri minoritare, cei cu tulburări mentale; **Wolfgang** (1958) care a studiat unele categorii de indivizi, luând în atenție factori precum: vârsta, sexul, rasa etc., ale căror acțiuni au contribuit la moartea lor violentă.

În perioada anilor 1960 și 1970, criminologii și reformatorii au argumentat că înșiși infractorii au fost victime ale sărăciei, pregătirii școlare insuficiente, lipsei locurilor de muncă, discriminării, relațiilor familiale dezorganizate și altor injustiții sociale.

Treptat a avut loc delimitarea conținutului victimologiei ca știință autonomă (subsumată științei criminologiei), cu un obiect specific: comportarea victimei în procesul agresional.

Victimologia este știința despre activitatea și comportamentul specific prin care este relevată trăirea victimei în cadrul raportului cu agresorul, respectiv știința despre etapele procesului agresional pornind de la geneza, structura și finalitatea acestuia.

Victimologia elaborează categoriile și conceptele care definesc relația victimă - agresor și raportul agresiune - finalitate. Această relație poate fi cercetată din punct de vedere metodologic în cadrul procesului agresional integral sau poate fi abordată pe activități independente, în contextul acestui proces. Ambele aspecte vor trebui însă cercetate simultan.

Opțiunile victimologilor privind definirea victimologiei sunt diversificate. Astfel unii dintre aceștia consideră că victimologia reprezintă știința comportamentului și personalității victimei raportată la conceperea, realizarea și consecințele directe ale actului agresional asupra victimei. Victimologia relevă cauzalitatea și efectele agresiunii asupra victimei, ordinea în care se produc actele agresionale și limita reducerii acestora, respectiv toate actele agresionale cu un conținut clar: lezarea intereselor unei victime identificate sau care se va individualiza în perioada producerii actului agresional, existând o legătură clară de cauzalitate între actul agresional și efectul victimal.

Modul în care victima percepe, înțelege, acceptă sau respinge violența actului agresiv are valoare pentru stabilirea lanțului cauzelor și efectelor fenomenului victimal.

Guglielmo Gulotta precizează că orice act agresional produce multiple efecte victimogene, astfel că prin victimologie se asigură „studiul victimei unui delict, al personalității sale, al caracteristicilor sale biologice, psihologice, morale și socio-culturale, al relațiilor sale cu delincventul și al relațiilor pe care le-a jucat geneza delictului”.

E.A. Fatah în volumul „Victima este vinovată”, consideră că victimologia are ca obiect „elaborarea - printr-un studiu aprofundat al victimei - a unui ansamblu de reguli generale, de principii comune și de un alt tip de cunoștințe, putând contribui la dezvoltarea, evoluția și progresul fenomenului criminal, al procesului criminogen, a personalității și caracterului periculos al delincventului”. Conform acestuia, agresiunea este reprezentarea unui comportament particular, care, în realizarea unui interes individual, determină agresorul să justifice

folosirea agresiunii (fizice sau psihice), ca fenomen al voinței proprii, al culturii sau al întâmplării.

Victimologia prezintă condiția victimei situată în mediul social, starea psiho-fizică generală de vătămare agresională (proporțională cu intensitatea actului agresional), interacțiunea dintre victimă - agresor și social. Sintetic, obiectul victimologiei îl reprezintă în concepția lui E.A. Fatah, tulburările psiho-fizice (cu excepția celor de tip maladiv), efecte ale actului agresiv care afectează în mod direct echilibrul dinamic (biologic și psihologic) al victimei.

I. Gheorghiu-Brădet consideră că obiectul victimologiei, ca parte a domeniului criminalității, „care cuprinde consecințele de orice fel produse de criminalitate și suportate de societate, populație și victimele infracțiunilor” poate fi completat și cu interferențele raportului dintre agresor și victimă, precum și cu intervenția socială pentru restabilirea ordinii sociale.

În volumul „Criminologia generală românească”, definește victimologia ca „parte a criminologiei generale și speciale care constă în totalitatea de idei, concepții, explicații criminologice teoretice și metodologice, despre realitatea social-umană a victimizării societății, populației și indivizilor, prin producerea faptelor fenomenului criminalității”.

Acesta subliniază faptul că nu pot fi percepute separat conceptele de agresologie și victimologie, întrucât cauzele agresionale și efectele victimale sunt inseparabile, ordinea și înlăturarea acestora fiind dependente de variabilitatea actelor individuale exercitate de participanți, precum și de afectivitatea trăirii acestora.

J.A.R. Calderon definește victimologia ca disciplină care, prin explicarea cauzelor, studiază victima fără a planifica și realiza o politică a victimei. El consideră că obiectul victimologiei va trebui să se refere la „relațiile dintre victimă - criminal, profilul victimei, relația victimei cu societatea, acțiunea de a deveni victimă și victimitatea, comportarea victimelor, prevenirea victimală, criminalul în calitate de victimă, despăgubirea victimei, victimele delictelor determinate (cu caracter sexual, împotriva persoanelor, împotriva bunurilor)”.

Victimologia trebuie să reprezinte un sistem de concepte, de principii, de reguli, constituit pentru a se apăra drepturile victimei - din care să decurgă măsurile de natură social-morală și juridică pentru a restabili situația anterioară producerii agresivității.

Orice agresiune este negativă, în sensul că destabilizează o relație socială; trebuie să aibă un scop precis (chiar dacă nu va fi declarat), care urmărește schimbarea unor atitudini (comportamente) față de persoana agresorului sau a victimei. Obiectul victimologiei apare astfel ca fiind reprezentat de actul obiectiv care constituie fenomenul de apărare și ripostă la agresiune, consecințele psiho-fizic-obiective suportate de victimă, acțiunea de

recuperare socială a victimei, precum și acțiunea de prevenție a victimizării.

J.A.R. Calderon pornește de la premisa că victimologia studiază starea persoanelor care au suferit „un comportament antisocial” și centrează cercetările sale asupra profilurilor victimelor, participarea la actul criminal, intenționalitatea lor mai mică sau mai mare, responsabilitatea, necesitatea de a le despăgubi și trata, relația victimă - agresor și societate - victime.

Comportamentul victimei, ca obiect al victimologiei va trebui să fie raportat exclusiv la raportul agresor - victimă - societate sau prin prezentarea în două variante:

- agresor - victimă, urmărindu-se conduita individuală a acestor factori (acțiunile - inacțiunile exercitate în urma procesului psihic individual privind agresivitatea, cât și victimizarea);
- victimă - societate, punându-se accent pe manifestările de apărare - recuperare socială, despăgubirea legală a victimei și adaptarea măsurilor de prevenție generală și specială a victimei.

Latura bio-psihică a raportului victimal în ambele cazuri are caracter social.

Dacă agresologia are drept obiectiv fundamental identificarea, transformarea și educarea agresorului, victimologia va evalua intercondiționarea și interdependența relațiilor agresor - victimă - societate, în cadrul raporturilor interumane generale.

Comportamentul complex al victimei, tipurile de acțiuni, acte, situații care au produs efectul victimal, particularitățile acestuia dependente de cauze psiho-sociale multiple, vor fi esențialmente informative privitor la specificul agresiunii, la atributele moral-volitve ale victimei, la regulile de comportare (de un anumit tip) ale victimei, la consecințele directe sau doar intenționate ale victimizării.

1.3. Definiții și comentarii - clarificări conceptuale și terminologice

Rezultat al îmbinării binevenite a noțiunilor „victimă” și „logos”, conceptul de victimologie își reclamă, cu tot mai multă insistență, un loc individualizat în cadrul preocupărilor sociologice, juridice, psihologice etc. Dacă această „știință” a victimei, inițial a fost inclusă în cadrul criminologiei, în prezent necesitatea abordării victimei în întreaga sa complexitate, impune victimologia ca o disciplină de sine stătătoare, și asta, cu atât mai mult cu cât nici C.pen. și nici C.pr.pen. nu acordă o atenție deosebită „Jumătății albe” a diadei criminogene: victimă - agresor.

Conform dicționarului de psihologie (**Ursula Schiopu**), victimologia este considerată o ramură a patologiei judiciare și a criminologiei, care se ocupă cu studiul caracteristicilor psihologice ale victimelor înainte și în timpul actului

criminal, și după actul criminal, dacă supraviețuiesc. În Dicționarul enciclopedic de psihiatrie (**C-tin Gorgos**), se apreciază că victimologia este o disciplină științifică reprezentând „reversul criminologiei” în înțelegerea raporturilor care se stabilesc între victimă și agresor în cadrul „complexului criminogen”.

În opinia noastră, victimologia ar putea fi definită drept o disciplină ce face parte din categoria științelor socio-juridice ce se ocupă cu studiul, în dinamică, al victimei, cu rolul acesteia în geneza actului traumatizant - victimizant și relațiile ce se stabilesc în cadrul trinomului victimă - agresor - societate pe parcursul desfășurării, evoluției (etapelor) procesului criminal.

Definiția menționată situează victimologia în cadrul științelor socio-juridice și accentuează faptul că studiul victimei trebuie să se facă în dinamică, în special în etapa anterioară agresivității.

Procedând așa vor putea fi surprinse elementele care contribuie la declanșarea mecanismului patologic-agresional la agresor, astfel încât să se poată elabora o prevenție adecvată. Dacă în cazul victimelor pasive, care nu stimulează în nici un fel comportamentul agresorului, ele devenind victime în mod întâmplător, prevenția este în mai mică măsură operantă, în cazul victimelor active, prevenția capătă un rol major putând contribui uneori chiar la salvarea acestora.

Prin victime active sau victime activante (**Hans von Hentig**) trebuie înțelese acele victime care, prin modul lor de comportament, stimulează, activează, declanșează ancestralele dispozitive violente, crude, inumane aflate în cripticul psihic uman. Se cunoaște faptul că o serie de criminali au relatat că pornirile criminale le-au fost determinate de îmbrăcămintea victimelor, de mersul acestora, de felul în care vorbeau etc.

Pe cât de adevărat este faptul că numai un psihic patologic poate recurge la violență pentru a-și satisface instinctele ori convingerile mai mult sau mai puțin aberante, tot atât de reală este și situația în care atitudinea, ținuta, comportamentul unei persoane devin hotărâtoare în manifestarea agresivă pe care o provoacă, în mod intenționat sau nu.

Ne punem întrebarea cum ar reacționa un bărbat adult, considerat normal, în fața unei tinere femei, sumar îmbrăcate, cu un comportament provocator, aflată într-o zonă mai puțin frecventată și pe lângă care trece întâmplător? În răspunsul la această întrebare, trebuie avut în vedere faptul că ființa umană, cel puțin încă, nu s-a transformat într-o mașinărie, într-un robot insensibil care are de îndeplinit numai activități utile pentru deservirea altora!

Iată deci, că hormismul, conform căruia impulsurile instinctuale au rol hotărâtor în activitatea psihică și în comportamentul uman, este o concepție psihologică care nu a apărut întâmplător.

Fără a încerca să luăm apărarea de circumstanță a infractorului, nu putem totuși să nu atragem și noi atenția asupra posibilității inducției pornirilor violente, agresive chiar de către victimă.